

קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה
אוניברסיטת חיפה

החקלאות - אבן יסוד בביטחונה של ישראל

ארנון סופר

קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה
אוניברסיטת חיפה

החקלאות – אבן יסוד בביטחונה של ישראל

ארנון סופר

פברואר 2010

קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה, אוניברסיטת חיפה

הקתדרה עוסקת בנושאי הביטחון הלאומי שלהם ביטוי מרחבי, דוגמת משאבים טבעיים ותפוצתם, פריסת האוכלוסייה, התשתית הפיזית והמרכיבים הסביבתיים. הקתדרה מפרסמת ניירות עמדה, נותנת ייעוץ למקבלי החלטות בכירים, יוזמת מחקרים, ימי עיון וכנסים, מוציאה ספרים ועבודות מדעיות ומסייעת לתלמידי מחקר בתחומים הנזכרים לעיל. כמו כן עוסקת הקתדרה בהפצת הנושא בבתי הספר התיכוניים ומוסדות אקדמיה.

ראובן חייקין ז"ל (1918-2004)

ראובן חייקין נולד בתל אביב, היה שותף בכיר במשרד רואי החשבון סומך-חייקין, גילה עניין רב בגאוגרפיה ובגאופוליטיקה וסייע רבות לתחומים אלה באוניברסיטת חיפה.

יהי זכרו ברוך!

ראש הקתדרה : ארנון סופר

עריכת לשון : עפרה פרי

עריכה גרפית והבאה לדפוס : נוגה יוסלביץ

הודפס בישראל בשנת 2010

© כל הזכויות שמורות לקתדרת חייקין לגאואסטרטגיה באוניברסיטת חיפה

ISBN 965-7437-18-6

הדפסה : א.א.א. הדפסות בע"מ

<http://web.hevra.haifa.ac.il/~ch-strategy/>

הכתבה הבאה איננה עוד מאמר שגרת, ולמי שאינו מכיר את ישראל בשנת 2010 היא עשויה להיראות הזויה. מדוע הזויה? באיזו עוד מדינה בעולם צריך לגונן על ענף החקלאות ולהסביר ל"עמך" כי החקלאות חיונית מסיבות כלכליות, סביבתיות, תרבותיות וחברתיות, ובמקרה הישראלי המיוחד כל כך – גם מסיבות ביטחוניות. החקלאות אינה עוד תרומה שולית לביטחון אלא אבן יסוד בביטחונה הלאומי של ישראל.

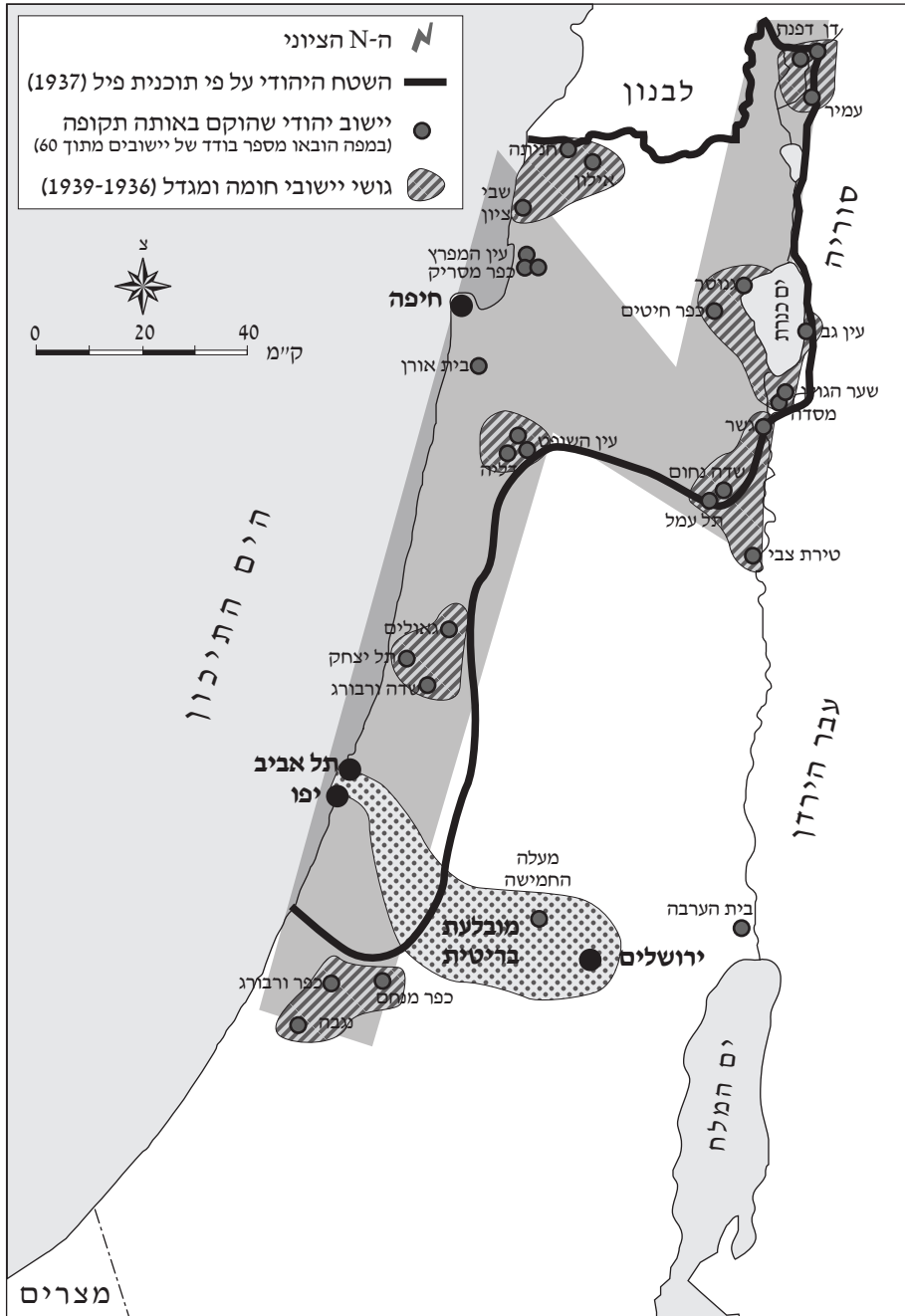
זה לא התחיל אתמול או ב-1948; החקלאות היא בסיס מרכזי בתקומת ישראל ובהגנה על גבולותיה מאז 1882 (בראשון לציון, בפתח תקווה או בראש פינה). החקלאות והחקלאים גוננו על ישראל עד 1948, ומאז ועד היום ומדי יום, הן בביטחון השוטף של ישראל הן בעתות מלחמה ממש (מפה 1).

לנוכח מציאות זו תמוה הדבר, כיצד לוקחים ענף מפואר, חשוב של עם והופכים אותו למצורע, למזזהם, לשודד המים הלאומי ולא פחות מזה, לגורם מפריע לקבלני הבניין לבנות (ויש מי שחושב – להרוס) את הארץ. מה לא נאמר על חקלאי ישראל בתקשורת הכתובה והווירטואלית, ומה לא שפכו עליה בורים במשרד האוצר? ומכאן קצרה הדרך להתקפה חזיתית על הענף מצד קרטל הארגונים הירוקים, האקדמיה בחלקה, ופוליטיקאים ברמה זו או אחרת.

על "חכמולוגים" כאלה אמר לאחרונה הכלכלן הפרופ' תומס פיקטי (Thomas Piketty), כוכב עולה בשמי הכלכלה העולמית: "השחצנות של המחלקות לכלכלה באוניברסיטאות מדהימה, פשוט מדהימה. הכלכלנים מתנהגים כאילו כל סודות היקום בידיהם... יצורים עליונים, מלאי ביטחון עצמי... הכלכלה היא מדע חברתי, והכלכלנים לא יודעים יותר מהיסטוריונים וסוציולוגים" ("ידיעות אחרונות" 29.1.10 בכתבה של סבר פלוצקר).

אותי אין פיקטי מפתיע, ויעידו על כך התקפותי על "נערי האוצר" שהביאו עלינו את אסון המים של שנת 2009.

כדי להצדיק את המתקפה שלה, בחרה התקשורת את היישובים החקלאיים גליל ים, שפיים וגעש, במרכז אזורי הביקוש הנדליני, כמודל לאי-רלוונטיות של החקלאות הישראלית. הם לא שמעו על עוטף עזה, או על יישובי הערבה, או על החקלאות לכל אורך גבול לבנון, או על החקלאים כשומרי המרחב היהודי באזור השרון המזרחי (כ-10 ק"מ מן הים, מפה 2).

מפה 1: התיישבות חקלאית יהודית במיקום גבולות המרחב הציוני, יישובי חומה ומגדל (שנות ה-30)

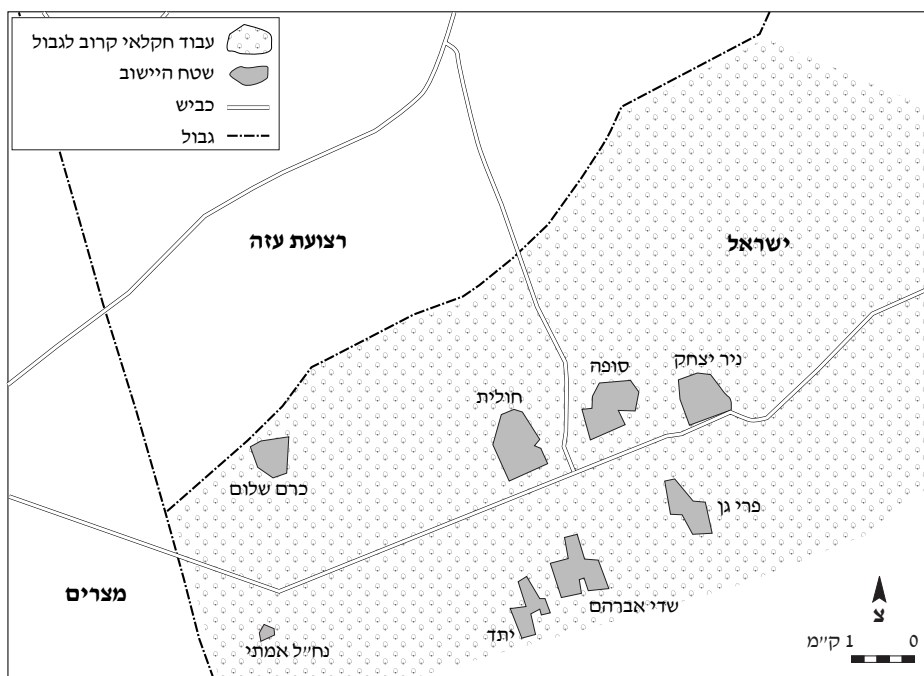

מפה 2 : החקלאות אבן יסוד בביטחונה של ישראל

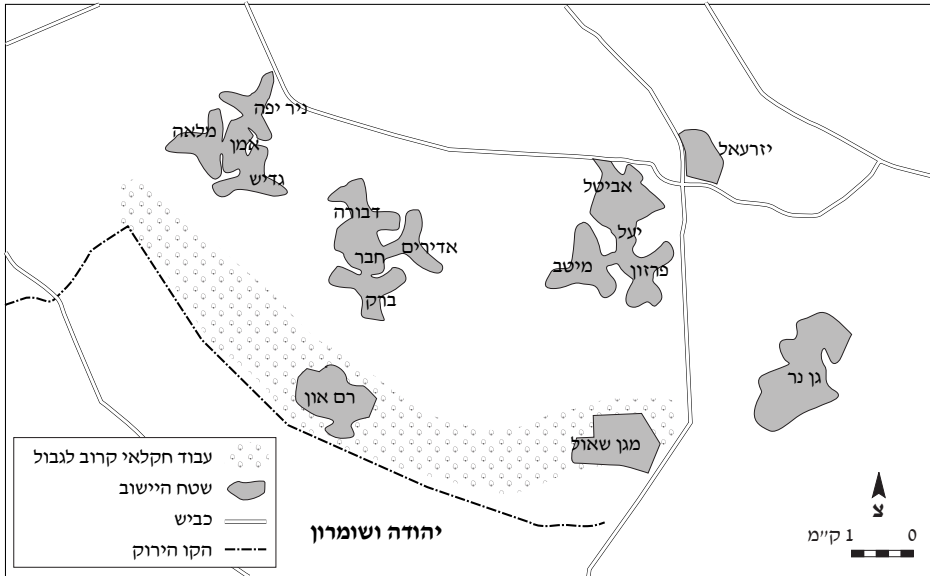
כתבה זו תציג מסמך שכתבתי באוקטובר 2009 תחת הכותרת "אני מצדיע לכם חקלאי ישראל", שזכה לתהודה חסרת תקדים בקרב החקלאים וגם בחוגי אוכלוסייה אחרים. בחרתי להביא כאן צרור תגובות שנשלחו אלי לאחר פרסום כתבתי, בדגש על תחושת הבושה והעלבון שחשו אנשים יקרים אלה ברחוב הישראלי בשנים האחרונות, ללמדכם עד כמה קלעתי לתחושתם הקשה בעקבות המתקפה הכל כך מעוותת נגדם.

בכתיבתם אלי הם חושפים את מה שהם עושים בפועל בהגנה על ישראל, אם בעוטף עזה, אם בגבול לבנון ואם ברמת הגולן, ואף הוסיפו היבטים שאני לא העליתי במכתבי, על תרומתם הרבה לישות הציונית במזרח התיכון. בסך הכול קיבלתי כ-200 אימיילים, כ-50 טלפונים וכ-20 מכתבים. כ-500 חקלאים באו ללחוץ את ידי בכמה כנסים בערבה התיכונה, באפעל, בגולן ובצפון הארץ. הוזמנתי לסדרת הרצאות בנושא ברחבי המדינה וגם בפקולטה לחקלאות ברחובות ואני עושה זאת ברצון.

מלבד תגובות חקלאים שמבטאות כאב אמיתי, שהן מרגשות וכל כך צודקות, הבאתי צרור מפות שבעזרתן אני מנסה להמחיש את תרומת החקלאות בהגנת הגבולות השונים של ישראל בעבר ובהווה (מפות 3-8). להלן המסמך, שפורסם ב-24.10.09.

מפה 3 : חקלאות יהודית צמודה לרצועת עזה

מפה 4: חקלאות יהודית צמודה לקו הירוק בחבל תענך

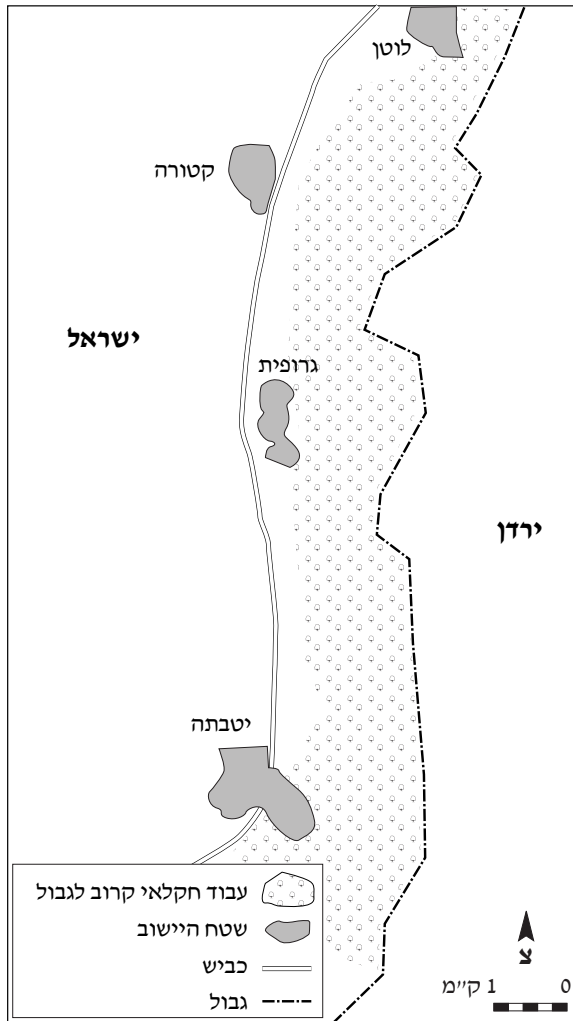

מפה 5: חקלאות יהודית צמודה לגבול לבנון

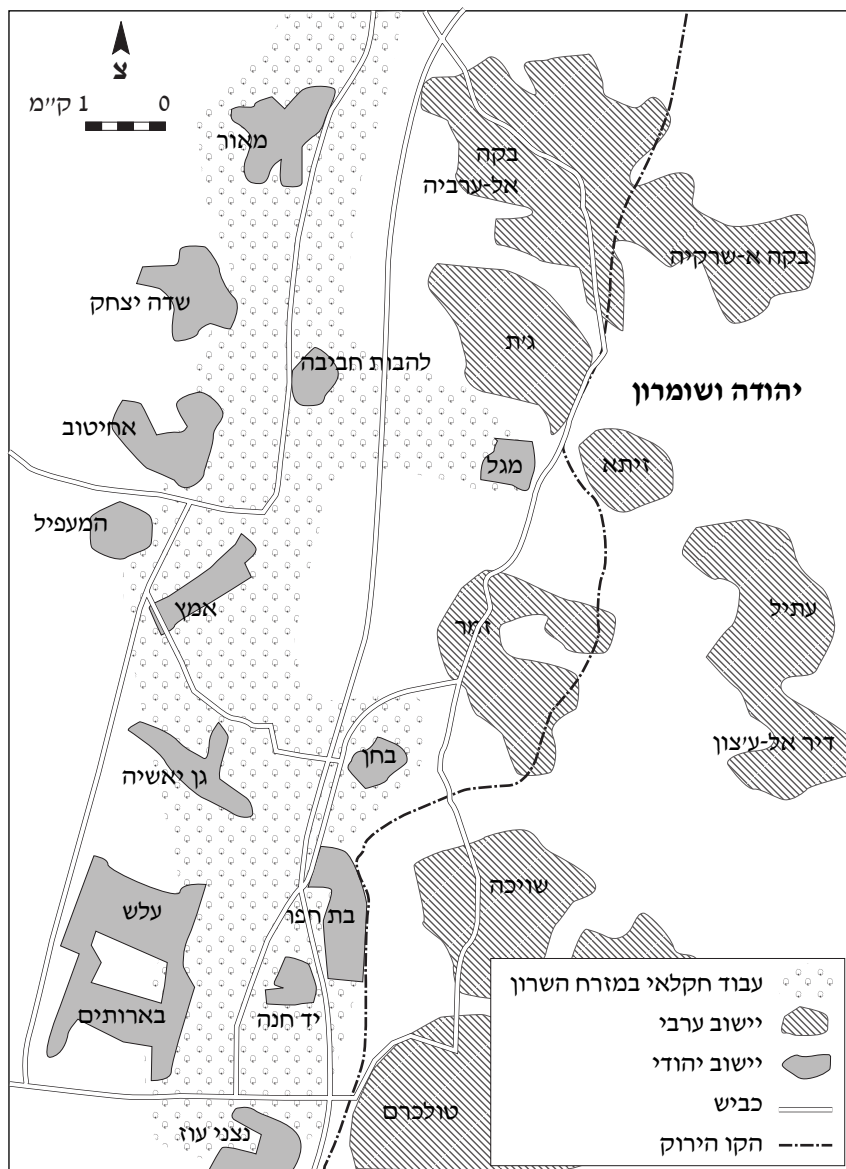

מפה 6 : חקלאות יהודית צמודה לגבול ירדן בבקעת הירדן

מפה 7 : חקלאות יהודית לאורך כביש הערבה והגבול עם ירדן

מפה 8: התיישבות יהודית מול התיישבות ערבית (משני צידי הקו הירוק) אזור טול כרם – שרון מזרחי

חקלאי ישראל, אני מצדיע לכם!

חקלאי ישראל מותקפים שוב ושוב על כך שהם כביכול בזבזני מים, מזהמי הארץ (בדשנים ובמדבירים שבהם הם משתמשים), על כך שהם עוצרים את הקבלנים מלהרוס את כל הירוק שעדיין קיים בארצנו ועוד טענות סרק מרושעות ושקריות.

כדאי שנוכח כי בזכות חקלאי ישראל יש לנו סלטים טריים, חלב טרי וגבינות נהדרות המגמדות גם את הצרפתיות, פירות וירקות רעננים במגוון ואיכות מעוררים השתאות. יש לנו בגללם בזכותם מרחבים ירוקים וארץ יפה, ובבקשה, מי שמפקפקים בעניין, הצפינו רק עד עמק יזרעאל או לעמקי הבקעה או רדו מדרום לרמלה לאזורי השפלה...

לא אגלה סוד אם אומר כי כל אזרח מוכן לשלם יותר בעבור דירה הפונה לשדה, לחורשה, למטע שהוא ירוק ושקט ומלא חן, אבל רוב הציבור אינו מבין כי החקלאות בישראל איננה דווקא כלכלה; להפך, הדבר האחרון שהחקלאות משמשת הוא היותה סקטור כלכלי.

חקלאות היא קודם כל **תרבות של עם**. רוב חגי ישראל החשובים והאוכל המסורתי הקשור בהם סובבים סביב החקלאות במישרין ובעקיפין; מרבית השירים, הריקודים, הסיפורים של פעם ושל היום, מה שאנו משמיעים לילדינו מגיל חצי שנה הם סיפורים וציורים הקשורים בטבע ובחקלאות.

חקלאות היא **סביבה, איכות חיים, חמצן ומרחבים ירוקים** בין יישוב ליישוב ובתוך יישובים, אף על פי שרק 2-5 אחוזים מתושבי ישראל הם חקלאים. החקלאים ורק הם מעבדים את רוב שטחי הארץ שנותרו לנו אחרי שוויתרנו על שטחי אש, על גבעות חשופות, על שמורות וגנים לאומיים, על שטח בנוי, על כבישים ושדות תעופה ועל אתרי חפירות ארכאולוגיות. **כלומר החקלאים ורק הם מעצבי הנוף הירוק הלא טבעי של ישראל**, ואם לא שיבחתי די הרי אומר שהם החוליה היחידה המקשרת עם לאדמתו – מה ששום ענף כלכלי אחר לא יכול לעשות.

והדבר הכי חשוב – **חקלאות היא ביטחון!**

בעוד חיל האוויר היקר בחילות מגן על השמים ומשמש כזרוע הארוכה של צה"ל, החקלאי ממלא תפקיד מרכזי בשמירת הארץ במישרין ובעקיפין על ידי פריסת יישוביו

ושדותיו המכסים את כל הארץ. שום יחידה צבאית, סיור, שוטר או איש ביטחון לא ייתן מענה לאחזיזה ממשית בארץ אלא רק החקלאי. יתרה מזו, החקלאי יודע יותר מכל איש ביטחון מי עבר בחלקתו, במטע שלו, מי ישן שם שלא ברשות, הוא יודע הראשון אם מישהו החביא שם נשק, או חומרים גנובים או עשה מעשים פליליים אחרים.

החקלאים הם העיניים של המדינה יותר מכל יחידות המודיעין של צה"ל

הבורים שבחברתנו בכל הנוגע לביטחונה של ישראל, הציניקנים והאטומים – חשוב שידעו שישראל אינה מדינה ככל המדינות ושאינן חשש שמישהו ירצה לחמוד אותה. אין אנו נמצאים בצרפת, אנחנו חיים במזרח התיכון, אזור שבו שולטים חוקים אחרים מאלה שבאירופה. כאן אין ואקום, כאן אין מי שמייחס חשיבות לבעלות על קרקע ולזכויות האחר. אנו חיים באזור שתושביו אינם מכירים במדינתנו ולא בגלל הכיבוש, ההתנחלויות או "עופרת יצוקה". יש בישראל יותר מ-1.5 מיליון אזרחים שאינם מרגישים בנוח לחיות במדינה יהודית וציונית והם רוצים בכל מחיר להופכה למדינת כל אזרחיה. אין הם משלימים עם פריסה גאוגרפית של היהודים במרחב הנגב והגליל או בקו התפר בשרון ליד "המשולש הערבי הקטן". לכן, בניגוד לקורה בכל מקום אחר בעולם, החקלאי היהודי הוא מכשיר חשוב ביותר במלחמת הקיום וההישרדות של ישראל במרחב עוין ואלים זה.

משום כך, כשם שאין מי שיערער על המחיר הגבוה של שעת טיסה במטוס קרב (30,000 דולר לשעה) ועל כך שמטוס אחד כזה או אחר עולה 100 מיליון דולר, כך אסור להכניס שיקולים כלכליים שגויים מיסודם למחירי המים וליתר התשומות לחקלאי. מותר לתת לחקלאי מים מותפלים – יהיה המחיר אשר יהיה – כי אין שווי לביטחון, ותושבי המטרופולינים ישלמו או יסבסדו זאת. זה כדאי, זה רווחי, אין זו טובה שעושים למישהו, זאת הכרת תודה לחקלאי הישראלי.

יש לתת לחקלאים תמורה בעבור המוצר המגיע לשוק, תמורה בעבור היותו שומר על ישראל ירוקה והכי חשוב – תמורה, בדיוק כמו לאיש צבא קבע – על כי הוא שומר על קיומה של ישראל היהודית. לכן חייבת הממשלה וחייב הציבור להצדיע לחקלאות הישראלית ולהתחיל להתרגל שהיא קודם כל ביטחון, וברוח זו יש לפצותה.

אז כיצד נעריך כמה כסף מגיע לחקלאי בעבור העגבנייה, הבצל או החלב המגיעים לשולחנו? את התשובה אני מוצא דווקא באירופה, יבשת זו שאין עליה איום קיומי

כשלנו. בשווייץ, לדוגמה, מפצים את החקלאי כמעט כמו את הבנקאי בציריך, משום שהוא מגן על המדרונות מסחיפה, והוא הוא המייפה את הארץ שהיא כה מושכת תיירים. כך בדיוק יש לפצות חקלאי ישראלי – **הכנסתו צריכה להיות כשל עורך דין או בנקאי תל אביבי וקצת יותר.**

לסיום, יש לסייע למגזר החקלאי בכל דרך, וקודם כל לשנות את היחס אל החקלאים. אישית, אני מבטיח לכם חקלאי ישראל הציונים, כי אסייע לכם בכל פורום ציבורי, ממלכתי-אזרחי או צבאי להביא עובדות פשוטות אלו שהבאתי לידיעת הציבור כולו, כדי שתמשיכו במלאכת הקודש שלכם, ההולכת ונעשית חשובה מיום ליום לנוכח שורה של תהליכים גורליים המאיימים על ביתנו הציוני בישראל.

נהדוף כל גישה הרואה בענף זה ענף כלכלי ולא ביטחוני, ונדרוש לפצותכם רק על פי אמת מידה זו. הסופר והאיכר משה סמילנסקי, איש המושבה רחובות, קבע כבר לפני שנים, וצר לי שעלי לחזור ולהזכיר משפט זה שוב ושוב למנהיגי ישראל בשנת 2010: **אם חקלאות כאן – מולדת כאן.**

הערה חשובה אישית – אינני חקלאי, אין לי קרקעות שנתתי לקבלן, אין לי עיסקה עם שום גוף חקלאי כזה או אחר, אף אדם לא שילם לי להיות לוביסט של הענף, יש לי רק מדינה אחת והיא בסכנה נוראה.

ארנון סופר

ראש קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה, 24.10.09

להלן צרור מכתבים שקיבלתי אחרי פרסום הכתבה

* * *

מכובדי,

מאמרך מיום 24.10 על החקלאים הותיר אותי המום. איש אקדמיה הניצב מול העליהום התקשורתי המתנהל זה שנים כנגד החקלאים? כנראה יש משהו טוב במי-השתייה של הכרמל, שהשפיעו בצורה מבורכת דומה גם על פרופ' יוסי בן ארצי.

היטבת לתאר במאמרך את חשיבותם של החקלאים למדינה, לחברה ולתרבות, ואתאר כאן רק את חשיבותה לחיי משפחתנו. שום דבר לא יוכל להחליף את החוויה

של השכמה ליום חדש בשדה, את ריח האדמה הנהפכת בלהב המחרשה ואת היבול המקדם את פניך לאחר כל העבודה שהשקעת בגידולו. הקשר עם האדמה חיזק גם את הקשר שלנו עם ארץ ישראל. כל צאצאי המשפחה חיים בארץ, שירתו את המדינה גם מעל הנדרש, עובדים קשה ותורמים ככל יכולתם לחברה. בנשמתי נשארתי חקלאי, וכאשר אני נשאל מהי חקלאות בשבילי: האם עיסוק או דרך חיים – אני משיב: "לא זה ולא זה – עבורי החקלאות היא החיים עצמם".

בהוקרה

* * *

פרופסור ארנון סופר

כתבתך לחקלאי ישראל הייתה בעבורי נקודת אור במנהרה אפלה במדרון שבו אנו חקלאי ישראל שרויים. הצלחת בכישרון רב ובדייקנות לשרטט מצב החקלאות והחקלאים במדינה כיום.

אני בן גילך (דור שני לחקלאי שהיה שותף לקבוצת חניכי תנועה ציונית שקבעו בהתיישבותם את גבולה הצפוני של המדינה בשנת 1939), ומכאן תבין שאני מלווה את החקלאות שנים רבות וחווה מקרוב את הנסיגה המתמשכת במעמדו ובמצבו של החקלאי במדינה. קשה להבין איך עם השנים נעלמה ההערכה והפכנו החקלאים ל"אויבי המדינה".

בזמנו תקפתי את כתבותיו של נחמיה שטרסלר ב"הארץ". ראיתי בכתבות חוסר הבנה ואף הסתה, לכתוב משפט, "...לכם העלו את מחיר המים במקלחת? ולחקלאים ממשיכים לסבסד מים...!". הזמנתי אותו לבקר ולבחון את ההשקעות הרבות שעשינו לייעול וחיסכון במים, הכיצד חקלאי שבקושי מרוויח יזבזבו מים? אך לא נענית (ובכעסי ביטלתי מינוי רב שנים ל"הארץ").

אינני יודע עם עלי להיות גאה או חרד מהעובדה ששני בני ממשיכים בדרכי ובדרך אבי ולעסוק בחקלאות.

מדי פעם אוחז בי ייאוש לגבי העתיד: חוסר תפקוד משרד החקלאות (והשר שבראשו) וקיצוץ כל תקציבי מחקר ופיתוח, קריסת החקלאות בתנועה הקיבוצית, ירידת רווחיות של מרבית הענפים, אין דור המשך, וחוסר נכונות של ציבור החקלאים לצאת

למאבק דוגמת חקלאים בעולם.

למאמרך הטוב הייתי מוסיף את העובדה של השימוש במים מטוהרים לחקלאות שהשימוש בהם עולה מדי שנה, וכן את העובדה של מספר המועסקים הרבים המתפרנסים סביב החקלאות.

* * *

שלום לך פרופסור

קוראים לי אורי אני חקלאי בערבה דור שני במושב חצבה, אבי ממייסדי המושב. קיבלתי את מכתבך בעקיפין, שהרי הוא נפוץ לכל עבר בעדתנו החקלאים.

אני מודה לך על התמיכה ולא יכול לדמיין שממשלת ישראל תנקוט ולו צעד וחצי צעד מהמלצותיך, אבל אולי הציבור כך לאט לאט, יחזור להעריך את החקלאות והחקלאים כמו שהעריכו אותם אז כשהייתי ילד ובגאווה סיפרתי שאבי חקלאי בערבה.

תודה על תמיכתך

בברכה, אורי

* * *

א"י,

אנו משפחה ממטולה, דור חמישי ושישי עובדי אדמה, חקלאים מגדלי כל פירות הנשירים בארצנו.

המטעים שלנו מתחילים בצד מזרח ליד קיבוץ משגב עם ונמשכים לאורך גבול הלבנון עד סמוך לקיבוץ מעין ברוך ממערב (או הגשר הרומי על גבול לבנון).

שמחנו לקרוא את התמיכה שלך בחקלאי ישראל, ממש מחמם את הלב.

יישר כוח.

בכבוד רב,

מטולה

* * *

אנחנו חקלאים גאים המתגוררים בכמהין. לפני כארבע וחצי שנים עברנו ממרכז הארץ לכמהין כדי להיות חקלאים. מכרנו את ביתנו והשקענו הכול בחולות, אנחנו וחמשת ילדינו. המעבר היה קשה ועוד יותר המאבק היומיומי לשרוד את כל הבירוקרטיה המתישה שסובבת את ענף החקלאות. אנחנו כאן וכאן נישאר, למרות שאף אחד חוץ מאיתנו לא נלחם כדי להשאיר אותנו כאן.

התרגשתי עד דמעות ממכתבך המדהים, כי פעם ראשונה הרגשתי שייכת, ולא כמו שהממשלה מתנהגת אלינו כאל טפילים ופושעים שגוזלים אדמות, מים ומנצלים כוח אדם. מזמינה אני את כל קברניטי המדינה שיגיעו לחלקת אלוהים קטנה זאת ליד גבול מצרים בפיתחת ניצנה ויחזו במו עיניהם את קסם האדם בהפרחת השממה. אנו לא מבקשים דבר רק שיניחו לנו לנפשנו להתפרנס בכבוד ולגדל את ילדינו.

תודה על דבריך

אני מזמינה אותך להגיע למושבנו הקטן בקצה המדבר

בברכה

מושב כמהין

* * *

ארנון שלום,

ראשית ממש נהניתי לקרוא את מאמריך. אני חקלאי במושב ניר בניס כבן 52 דור שלישי בחקלאות בישראל. אבל לצערי, כנראה דור אחרון, ולא מסיבות כלכליות נכון להיום. ואני מגדיר את עצמי כיום כ-"שומר מאהל" מושג מההוויה של השירות הצבאי [של המשרתים בקרבי]. בשעה 08:00 המושב מתרוקן, ואני ועוד מספר ממש מועט של חקלאים נשארים לשמור על הקרקע, לנסות להתפרנס ובנוסף "להשגיח" על המייסדים שרובם מתקרבים לגיל גבורות.

* * *

תבורך, ארנון סופר, על מכתבך הכן והאמיתי,

שמי ת' ואני יועצת ארגונית ומנחת קבוצות במקצועי. אל החקלאות הגעתי לפני חמש שנים דרך נחלה במושב שהפכתייה גם למתחם סדנאות בשטח החקלאי שלי. התחלתי לגדל רימונים אורגניים ואחר כך גם זיתים, ומרגע שנכנסתי לעולם החקלאים קרו לי

שני דברים מדהימים: אחד, התביישתי בעצמי על הדימוי שהיה לי לקבוצה זו; שניים, פיתחתי אליהם הערצה ללא גבולות.

כיום, אחרי חמש שנים בחקלאות אורגנית והסתופפות בקרב חקלאים רבים, אני יכולה לומר בפה מלא: חקלאים הם מעמד-על וזן נכחד של נפילים. החקלאים שאני מכירה, שפעם חשבתי שהם בורים, גסים ושמרנים, הם האנשים הפתוחים, הזורמים והעדינים ביותר שפגשתי. תן להם חידוש שעשוי לעזור להם והם יבדקו אותנו לעומק. תן להם עצה ממדריך, מארגון, מקולגה, מעיתון, וגם אותה הם יבדקו ויישמו, אם בחלקים קטנים ואם במלואם.

החקלאים מגלים גמישות אינסופית בבחירת גידולים ודרכי גידול הם לומדים כל הזמן. הם יצירתיים באופן מדהים. הם מתמודדים עם אתגרים ללא הפסקה. הם חיים בחוסר ודאות מוחלט, וכל הגעה למטע או לשדה טומנת בחובה אפשרות ל"שואה" כזאת או אחרת שאתה יתמודדו מן הסתם ביעילות: חיות, מזיקים, עוברי אורח, פיצוץ של צינור, מתקפת פרפר כזה או אחר, גשם שלא בעתו, אין גשם, חמסין, שרב, קרה, ברד, מחירי מים משתנים, מחירי שוק משתנים, אגרות, היטלים, נהלים חדשים, חומרי הדברה שיצאו מן התקן, חומרים שנכנסו אל התקן. אינסוף אתגרים בסביבה משתנה חדשות לבקרים. הם חרוצים ונחושים, קמים לעמל יומם כשכולם עוד ישנים, ובעונות הבוערות עובדים ללא לאות. עבודתם קשה מאוד על פי כל קנה מידה, ותמיד תמיד כשהם קוטפים יבולים, יחלקו לאנשי המושב האחרים בנדיבות.

החקלאים הם מעמד-על. הם עוסקים באמת, במוחשי, בחיים עצמם, במהות. הם מייצרים מזון יש מאין. נוכל לחיות ללא פרסום, עיתונות, עריכת דין, הייטק או ראיית חשבון; לא נוכל לחיות ללא מזון.

אני מעריצה אותם וחושבת, כמוך, שהמדינה צריכה להעלות אותם על נס, ובוודאי לתמוך בהם לכל אורך הדרך. אני מעריצה חקלאים, והמצחיק ביותר הוא שהם לא מבינים בכלל למה, הם צנועים ומעריכים את כולם חוץ מאשר את עצמם, ומקווים בלבם שבניהם לא יצטרכו להיות חקלאים.

חקלאי ישראל – יהי חלקי עמכם

ארנון – יישר כוח

בברכה

* * *

לארנון סופר שלום,

שכנתי, פעילת "עמותת אדמתי", זיכתה אותי ב"חקלאי ישראל, אני מצדיע לכם". קראתי, שנית ושלישית, ונשבית. חשתי שכאילו מישהו סיכם שיחה בינינו. מצוקותי תומצתו ל"קול קורא". יישר כוח, תודה מקרב לב ולחיצת יד חמה.

אכן, בעבורי חקלאות היא אורח חיים, מורשת, תרבות. המושג הכי מתחבר למולדת – מוחשית, נוגעת, שייכת לנופים, לעונות השנה, לגבולות הארץ. מקור זיכרונותי המעצבים, נלווים לתחנות חיי.

והממלכה חסרת הלב והמעוף משלחת גזרות ורפורמות, דינים ותקדימים, ואנחנו כל כך זקוקים ל"קול קורא" כשלך.

בתודה, מושב ירקונה

* * *

ש.כ.ן. – שותפות כללית חקלאית

כרם-שלום, ניר יצחק

פרופ' ארנון סופר הנכבד שלום וברכה,

שמי איציק. בעת הזו אני מנהל שותפות לגידולי שדה של הקיבוצים כרם-שלום וניר-יצחק. קראתי בעיון ובקורת רוח מרובה את הגיגך בזכות חקלאי ישראל.

מקומנו הוא באזור חבל הבשור, חבל שהוא: אסם ירקות, שכפ"צ ביטחוני, מגן קרקעות בפני השתלטות עוינת (ולא רק) ואפילו חבל ירוק שמונע מדבור מהשטח שממוקם צפון מזרחית לנו (זה אפשר רק עם מים) ויותר מזה, משתמש רק במי שפד"ן (קצת אקולוגיה).

אנחנו החקלאים, ברוב המקרים, נתפשים כבעיה של המדינה הזו. אנחנו מבזבזים את מימיה מזהמים את מקורות המים (ולאחרונה במסרים סמויים מרעילים את מזונה, עיין ערך: "יותר בקרה פחות הדברה" של חברת שופרסל). אנחנו נלחמים בתקנות ובפקידים על מנת לחיות בכבוד.

לפני כשנה חווינו מלחמה "על הבית", ולמותר לציין שאנחנו למרות הכול מעבדים את

השטחים שהופקדו בידינו עד לסמ"ר האחרון.

בפעם הראשונה זה זמן רב אני מוצא את עצמי גאה במעשי ומוערך על ידי אחרים, ומחמם את הלב שזה בא מאנשי מקצוע כמוך.

בדרך כלל אני לא מגיב למאמרים כאלה ואחרים, אך משהו שונה קרה לי הפעם. ועל זה נתונה לך ברכתי. מי ייתן ותצליח להאיר לסומים שבינינו מה זו חקלאות באמת ולמה זו משימה לאומית שצריך לפחות לא להפריע לה, וכפי שציינת "חקלאות כאן – מולדת כאן".

* * *

מועצת הצמחים

המועצה לייצור צמחים ולשיווקם

לארנן היקר! דברייך על החקלאות וחקלאי ישראל מרטיטים לבבות רבים!

קטונתי לדבר בשם הסקטור החקלאי, אבל ראוי שתדע שחשיבות אמירותיך הקצרות והנחרצות הן בראש וראשונה בזקיפת קומתם של החקלאים עצמם ובתחושת הגאווה העצמית שנטעת בהם, כבר-סמכא וכמדען שמכיר היטב את הזירה.

לו הייתה רואה את כמות התקשורת הפנימית בין החקלאים וכיצד דברייך מועברים מאיש לרעהו, תוך ביטוי לקורת רוחם – היית נוכח עד כמה יש שכר לפועלך, ולו רק לעניין חשוב זה. ברור אפוא שעלינו להציג את דברייך בפני רבים וטובים בחברה הישראלית. **חקלאי ישראל הם מהטובים בעולם!**

אין מדינה בעולם שבה עקרת הבית שבה מהשוק רוב ימות השנה עם שני סלים מלאים מגוון פרי וירק תמורת 20-30 דולר בלבד! רובם של החקלאים מתפקדים, מבחינה חקלאית, באזורי גידול קשים ומוגבלים, וזאת נוסף על המשימות הלאומיות, שהן כדברייך ייחודיות למצב הגאופוליטי של ישראל.

אנו חווים ליקוי מאורות בציבוריות הישראלית בשנים האחרונות בכל הקשור ליחס לחקלאות, ועל רקע מעציב זה דברייך הם קרן אור ותקווה גדולה לימים שישראל תראה בחקלאות את הצד היפה והחשוב לחברה ולכלכלה ולא את הצללים המעטים שיש בה, כמו בכל תמונה.

אני שב ומביע בפניך את הערכתנו ליוזמתך ולתמיכתך.

בברכה,

צבי

מנכ"ל מועצת הצמחים

חבר מושב כפר ביל"ו

* * *

שלום רב פרופסור סופר,

קראתי בהתרגשות ובהזדהות כל מילה שכתבת במכתב הפתוח שהגיע אלי. אני מנהל מו"פ דרום, שעוסק במחקרים חקלאיים יישומיים באזור אשכול, בנגב הצפוני. אני גם חקלאי במושב שדה ניצן שבחבל אשכול.

תפקידי כמנהל המו"פ הוא לספק לחקלאי אזור הנגב הצפוני מידע וידע שיאפשרו להם להתפרנס מעט בכבוד ולשבת על אדמתם בביטחון כלכלי ומקצועי מרבי. מתפקידם של מועצות אזוריות וגופים אחרים לתת איכות חיים ושירותים הולמים כדי לקיים רמת חיים חברתית שלא נופלת מזו שבאזורי הארץ האחרים. אינני יכול להוסיף מילה על הדברים שכתבת. אנו החקלאים סופגים יחס משפיל מחלקים מהציבור ומכלכלנים שמוודים כל דבר על פי ערך כלכלי. מדוע, הם שואלים, יש לתמוך בחקלאים, יותר זול לייבא עגבניות מאשר לייצרן.

אנשים קצרי ראייה טוב יעשו, אם יקראו את דבריך.

תודה רבה על מכתבך ועל דבריך.

בכבוד רב,

מירון, מנהל מו"פ דרום

וחקלאי גאה

* * *

שלום פרופסור סופר,

כאחד מעמודי התווך של מגדלי הפרחים בארץ, לשעבר, קיבלתי את מאמריך על החקלאות בישראל מרבים מחברי. אני בן ליהודים ציונים שבנו את הארץ מקיבוץ

דפנה בצפון ועד כפר הס במרכז. נולדתי לחקלאות, והיא הייתה נשמתני עד לפני שנה. חיכיתי להזדמנות לברוח, כי נקעה נפשי מהממסד, וכשזו נקרתה בדרכי, לא היססתני. ברשותך כמה מילים:

הציונות והחקלאות נולדו יחדיו, התפתחו יחדיו והקימו את ישראל יחדיו. כמו תאומים סיאמיים. הנבואה השחורה שלי היא, שכאשר יסיימו להרוג את החקלאות, ימותו אתה הציונות ואחר כך המדינה. המצב עדיין הפיך.

בני הצעיר, מגיבורי ישראל של השנים האחרונות, שהוא וחבריו מנעו בגופם פיגועים, מתעתד ללמוד חקלאות. לא אמנע זאת ממנו, אך גם לא אעודד אותו לפתוח את משקנו שוב לייצור.

מקווה שמאמרך לא יהיה קול קורא במדבר.

בברכה מקרב לב

כפר-הס

נ"ב. חגי ישראל הם גם הסיבה לשנים המעוברות (אחרת היינו – כמבקשי נפשנו – מסתובבים עם שנת הירח).

* * *

מפות מספרות את מעשה החקלאות הישראלית

בנוסף למפות שהובאו למעלה, נציין שוב כי החקלאות היא נדבך מרכזי בביטחונה של ישראל, זו הנלחמת עדיין על קיומה למי ששכח זאת.

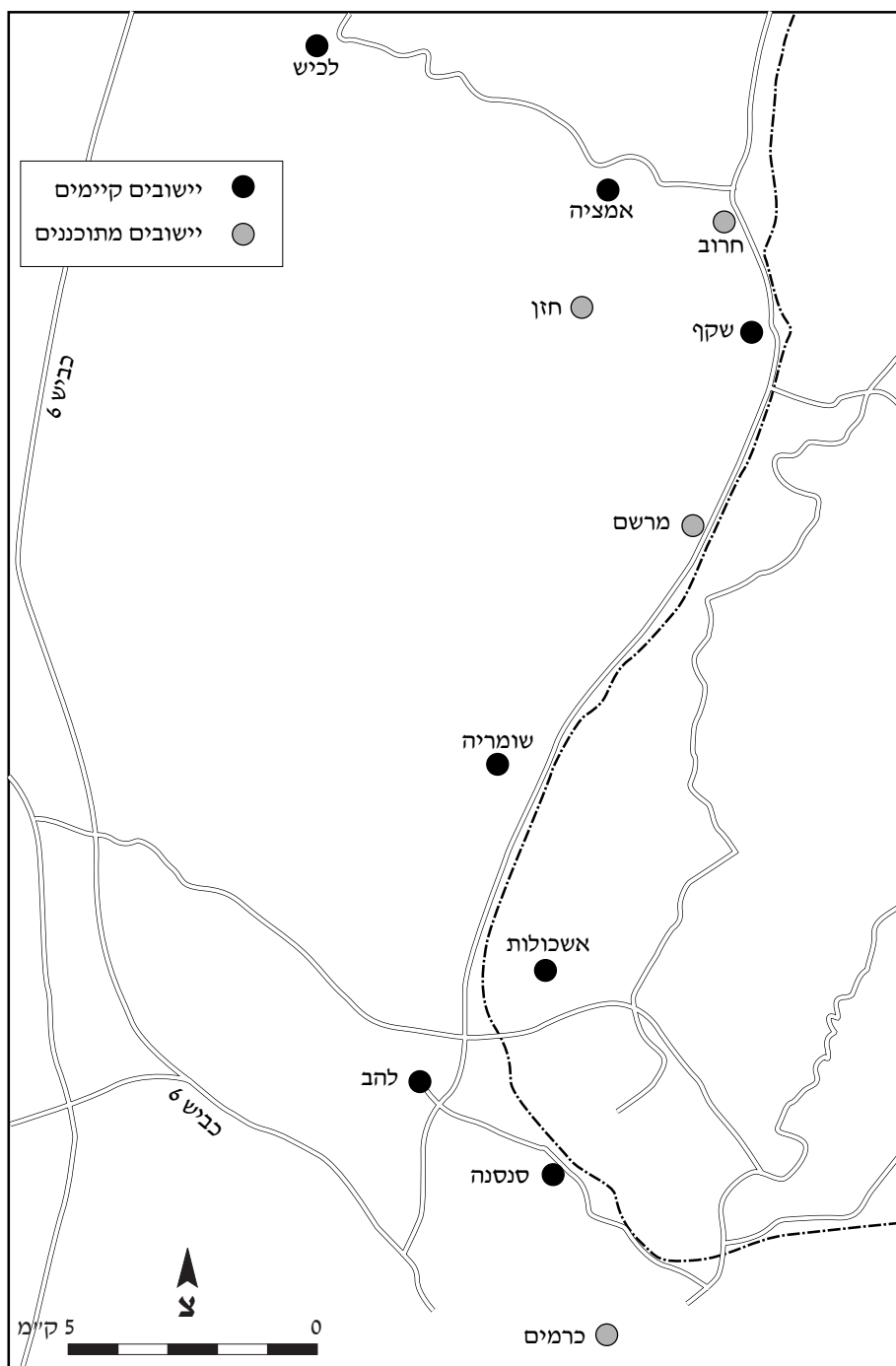
מפה 9 מציגה מציאות קשה, מה קורה למרחב שיש בו רק יישוב יהודי אחד, המפה אומרת הכל...

מפה 10 מציגה את ההתיישבות הכפרית באזור הפרוץ שממערב להר חברון – זהו מפעל בראשיתו. רק התיישבות חקלאית-כפרית יכולה לעמוד באתגר כזה.

מפה 11 מלמדת שגם בעתיד תהיה זו ההתיישבות הכפרית החלוץ בקביעת הספר היהודי – רחוק מאד מאזורי הנדל"ן של מרכז הארץ.

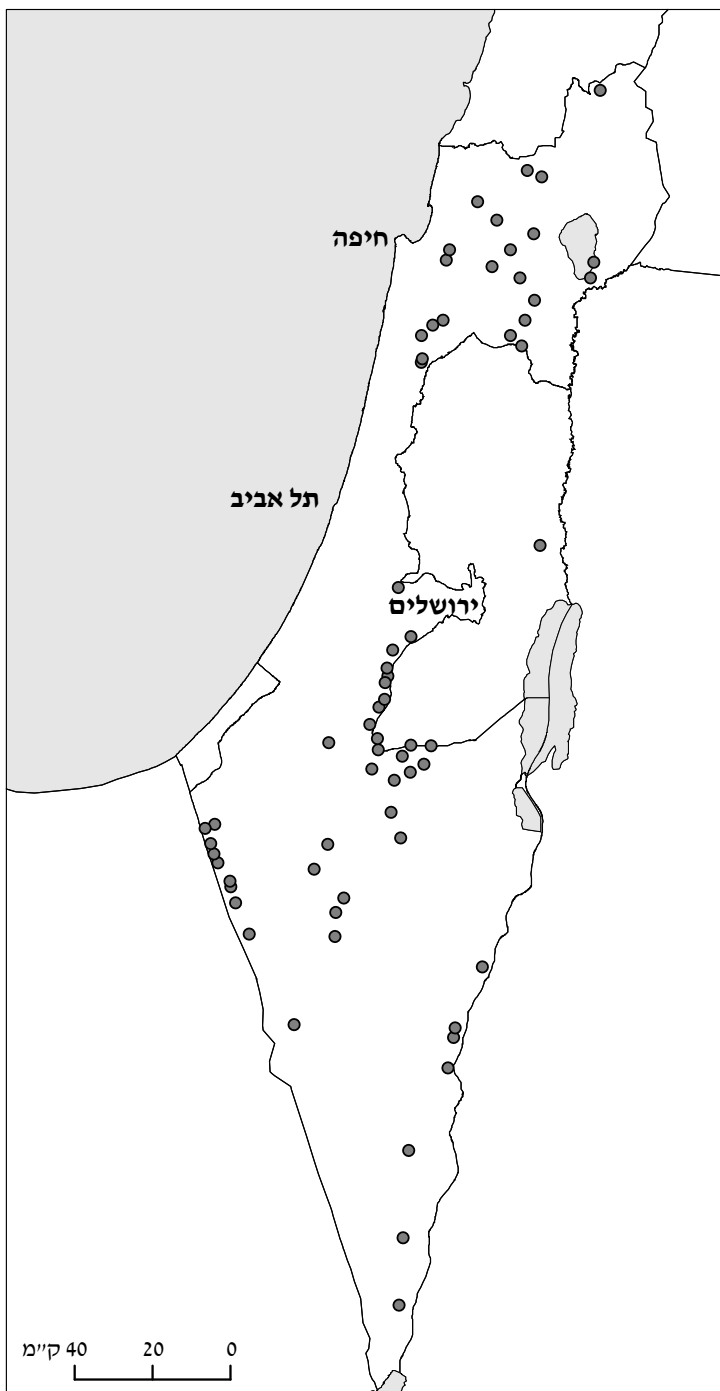

מפה 9 : כשאין רצף של התיישבות כפרית! מקרה נבטים

מפה 10 : התיישבות כפרית יהודית צמודה לקו הירוק מול חברון ובנותיה

מפה 11 : התיישבות כפרית מתוכננת בספר המרחב הציוני

סיכום

כל הכתוב כאן נוגע לקשר שבין חקלאות לביטחונה של ישראל ובעצם לקשר חקלאות-קרקע-ציונות.

אינני מבין כיצד עניין כה מובן מאליו נשתכח אצל מקבלי ההחלטות בשלטון, בקרב הברוקרטים המומחים לעקומות התמורה, בתקשורת האטומה והבורה ומהם זה ירד עד לאזרח הקטן.

צרור מכתבי התגובה שצירפתי מספרים סיפור עצוב על עוול נורא שנגרם לחלוצים-ציונים אלה. יש לשנות מציאות קשה זו!

אני מבקש וקורא לקהל לעזור לנו להפיץ את המסר שבכתבה ולהביאו לכל אזרח שמחוץ למעגל החקלאים: פוליטיקאי, איש כלכלה, אנשי המגזר השלישי וכל תל אביבי – זה שעזב אי פעם את העיר וזה שמעולם לא יצא אל מחוץ לעיר ולא ראה מאומה מלבד את בתי הקפה המקיפים את עולמו ואת העיתון המקומי.

אם נעשה זאת, יש להניח שבשלב מסוים התקשורת תגלה סוף סוף את חשיבות החקלאות, ואז גם מקבלי ההחלטות יתחילו להתייחס ברצינות ובאופן ענייני לענף מן החשובים ביותר במדינה בעייתית כישראל.

עצם העובדה שחקלאי ישראל מתביישים במעשיהם, שהציבור בישראל, נבחריו, כלכלניו ועיתונאיו אינם מבינים עד כמה חשובה החקלאות למדינה, היא אות קלון לחינוך בישראל ולחברה הישראלית כולה.

נספח: חקלאות היא ביטחון ולא עוד ענף כלכלי

תגובה לכתבה של הדר חורש ב"מעריב" מיום 27.1.10

הדר חורש חוזר וקובל ברבות מכתבותיו ב"מעריב", כולל האחרונה מ-27.1.2010, על כי "צרכני המים הפרטיים שילמו מחירים מנופחים בעוד החקלאים נהנו מאספקה בלתי מוגבלת במחירים נמוכים עד כדי שערורייה".

משפט שערורייתי זה מחובר בכתבתו עם עובדי חברת החשמל העושקים (גם הם) את המדינה... שימו לב, עובדי חברת החשמל עם המשכורות המנופחות ביותר במדינה וחקלאי ישראל כרוכים זה בזה במשפט אחד!

הדר חורש, כמוהו כנחמיה שטרסלה, ורבים בצמרת האוצר הם כנראה חניכי המחלקות לכלכלה באוניברסיטאות בישראל, שם כנראה לא לימדו אותם מאומה על מצבה הגאופוליטי של ישראל, על ייחודה הקיומי וגם לא על תולדות המפעל הציוני, והם תורגלו בכל לימודיהם רק על מודלים מהרווארד או מבית הספר לכלכלה בלונדון. כך צמחו לנו "סנדלרים חוקרי עקומות תמורה" בורים ועמי ארצות בשאלות הקיומיות של ישראל. רק כך אני יכול להסביר את אטימותם בכל הנוגע למגזר החקלאי ולכל נושא פיזור האוכלוסייה.

חשוב ש"מומחי כלכלה" ידעו כי חקלאות היא תרבות, סלט טרי, איכות סביבה, יופי, אך בעיקר ביטחונה של ישראל, ורק לבסוף עניין כלכלי. בעוד הרווחים של עובדי חברת החשמל יורדים לכיסיהם הפרטיים, חקלאי ישראל ברובם הם הקובעים יום-יום את גבולות המרחב הציוני בארץ ישראל, במשגב עם, במטולה, בכפר יובל, בכל יישובי הערבה מחצבה בדרום ועד אילת, בעוטף עזה ובשרון המזרחי. הם הביטחון בדיוק כמו צה"ל ולא פחות ממנו, ובבקשה אל תביאו כדוגמה מקרה פרטי כשפיים או גליל ים. מי שחושב שהם צריכים לשלם בעבור מים כמו תושבי תל אביב ברמת אביב ג', מעיד על עצמו כעל בור גמור, ואילו היה הדבר תלוי בי, הייתי אוסר על שכמותם להכתיב מדיניות כלכלית לאומית או ליצור דעת קהל לאומית.

לגופו של עניין, הרי רוב המים שבשימוש החקלאים כיום הם מים ממוחזרים, ורק נס הוא שהחקלאים עושים בהם שימוש כה נפלא.

לעומת הדר חורש, אני מצדיע לחקלאי ישראל כמגיני ישראל היום ב-2010 כמו בשנות

החמישים, בשנות הארבעים ובשנות השלושים!

כשם שאנו משלמים הרבה לטייס קרבי, כך עלינו לסבסד את מחירי המים לחקלאים, כדי שימלאו את משימתם בהצלחה ובכבוד.

לסיום, לא החקלאים הם השערורייה; עיתונאים כשורש וכשטרסלר המגנים ללא הרף אותם אנשים נפלאים הם הם שורש הרע.

בכבוד רב,

פרופ' ארנון סופר

המערכת סירבה לפרסם כתבה זו

ארנון סופר – ראש קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה באוניברסיטת חיפה ומשמש גם ראש המרכז למחקר במכללה לביטחון לאומי, צה"ל. איננו חקלאי, אין לו אדמות, אין הוא לוביסט של הענף הוא רק אזרח ישראלי המכיר קצת את האיומים הקיומיים על ישראל.

חוברת זו איננה עוד מאמר שגרתי, זו קריאת כאב כתובה בדם ולא בדיו, כמעט כמו זעקתו של אמיל זולא ב"אני מאשים" שלו. זו זעקה על עלילת דם מרושעת ומתמשכת נגד אנשים יקרים, העמלים קשה על פרנסתם אך בו בזמן מבטיחים לנו סלט וחלב טריים, צבע ירוק בעיניים, שימוש חכם וחשוב של הביוב שאנו מייצרים בערים... אך מעל הכל הם מבטיחים לנו ביטחון ביחד עם יתר מערכות הביטחון, לא יותר אך גם לא פחות מהם.

בנושא זה עוסקת החוברת שלפניכם ומסבירה לעם ישראל, לנערי האוצר ובעיקר לכמה עיתונאים צרי אופק, מה שאמור להיות כל כך מובן מאליו.

9 789657 437186